

NYT FRA SPROGNÆVNET

MAJ 2020

Dansk
Sprognævn

INDHOLD

Corona

Indledning

Samfundssind, nødundervisning og knækbrød

Da alt hvad man kunne læse i aviserne, handlede om corona.

Klimatosse, flyskam og overturisme

Om klimaord på nyordslisterne i Danmark, Norge og Sverige.

Hilsner i e-mails – sluthilsner

Anden artikel om hilsner i en serie på 3.

Spørgsmål & svar

- Covid-19
- Epicenter
- Janteloven

Corona

CORONAVIRUSSEN HAR præget foråret 2020, og virussen sætter også sit præg på dette nummer af Nyt fra Sprognævnet.

Virussen har navn efter det yderste lag af solens atmosfære, *koronaen*, der kun kan observeres fra jorden når der er solformørkelse. Da ses koronaen som en krans af lys rundt om månen, ikke ulig udseendet af den højaktuelle virus, hvis overfladeproteiner danner en krans rundt om membranen.

Solens *korona* staves ifølge *Retskrivningsordbogen* (4. udgave 2012) med *k* fordi det er et gammelt lån fra latin, og derfor har det fordansket stavemåde. I visse andre lande skriver man *koronavirus* med *k*, bl.a. i Norge, Tjekkiet og Finland. Det bør egentlig også staves med *k* på dansk da *korona* stavet med *k* har været i dansk i mange år, altså *koronavirus*. Men formen med *c* (*coronavirus*) er så etableret nu at den også kan accepteres.

Corona betyder på latin 'krone' eller 'krans' og er lånt fra græsk *korónē*, som betyder 'glorie', 'krans' eller 'krum genstand'.

Coronavirus er en familie af virusser, hvoraf nogle kan være årsag til milde forkølelser, mens andre kan føre til alvorlige infektioner i luftvejene. Den aktuelle nye *coronavirus* er altså en del af en større familie af virusser. Sygdommen som virussen fører til, kaldes *covid-19*, *coronasygdom*, *coronasyge* eller blot kortformen *corona*.

Læs flere artikler og indlæg om coronavirusens påvirkning på sproget her i Nyt fra Sprognævnet.

Samfundssind, nødundervisning og knækbrød

Da alt hvad man kunne læse i aviserne, handlede om corona.

EVA SKAFTE JENSEN
(f. 1966) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

THOMAS WIDMANN
(f. 1972) er senior-konsulent i Dansk Sprognævn.

RDET SAMFUNDSSIND BLEV I

marts 2020 under coronakrisen pludselig et meget anvendt ord. Ellers havde det levet en stille

tilværelse i årtier – tidligste brug i Ordbog over det danske Sprog dateres til 1936 – og var kun dukket op i ny og næ. Samfundssind blev brugt af statsminister Mette Frederiksen i forbindelse med den sundhedskrise vi i skrivende stund befinder os i, og det blev brugt som appel til at alle danske borgere og virksomheder skulle tilpasse deres adfærd så den coronasmitte der nu var i landet, blev spredt så langsomt og kontrolleret som muligt, og så de samfundsmæssige konsekvenser ville blive så moderate som muligt.

Pludselig var ordet på alles (især myndigheds-personers) læber. En sammenligning af hvor ofte ordet blev brugt i februar og marts, viser at det gik voldsomt frem fra en relativ beskedne brug (23 gange i februar) til en relativt hyppig brug (2855 gange i marts) på kort tid.

I det hele taget førte coronakrisen til at visse ord pludselig blev brugt meget hyppigere end før. Det handler denne artikel om.

For at finde nye ord i sproget og ord med øget hyppighed på en effektiv måde er man indenfor korpuslingvistikken i de seneste årtier begyndt at bruge følgende teknik som et supplement til den traditionelle excerpering hvor man manuelt læser tekster igennem for at finde nye ord: Den nye teknik består i at man finder hyppighederne for alle ord i et statisk korpus uden helt nye tekster og gør det samme for et korpus som kun består af nye tekster (fx fra den seneste måned). Derefter trækker man alle ord ud som enten kun

» forekommer i det nye korpus, eller som er blevet meget mere hyppige. Det er naturligvis ikke tilfældet at alle de ord som er blevet meget hyppigere, er nye ord, men det er i hvert fald ord som det giver mening at undersøge nærmere. Det vil normalt resultere i en masse støj (fx er der altid en masse person- og stednavne som får en stor mængde omtale i en kort periode), men med nogle passende filtre kan det blive et godt værktøj. Et filter vil fx kunne fjerne ord som forekommer på lister over person- og stednavne, eller fjerne ord fra listen som altid skrives med stort i korpusset. I Dansk Sprognævn har vi ikke gjort brug af denne teknik hidtil, men den udvikling i sproget der har fundet sted under coronakrisen, er et oplagt udgangspunkt for en sådan test.

FAKTABOKS

Rent teknisk trak vi alle tekster fra perioderne 1.-29. februar og 1.-29. marts 2020 i vores mediekorpus ud; mediekorpuset består af tekster fra danske dagblade. Vi fjernede alt som ikke var ren tekst, slog store og små bogstaver sammen, delte teksten op i ord, sorterede ordene efter hyppighed (idet vi grupperede bøjningsformer af samme ord sammen) og beregnede derefter forholdet mellem hyppighederne i marts og februar. Til slut sorterede vi dem efter dette forholdstal og gennemgik de første 560 ord manuelt.

Normalt finder man ikke mange nye ord indenfor en måned, og for sjældne ord der bliver meget almindelige, som fx *samfundssind*, varer processen typisk længere tid end blot en måned – det tager ofte flere år før et nyt ord er på alles læber. Hvis vi fx sammenligner oktober og november i 2019, er topscorerne navne, og den største stigning i ikke-navne ses i ordet *omskæringslæge* (som er gået fra 0 til 715 forekomster) – men det er jo ikke noget nyt ord som sådan, blot et emne som har været meget omtalt. Andre ord med øget hyppighed fra oktober til november er fx *klimapartnerskab*, *singledag*, *curlingherrer* og *flyttehjælp*, så der er ikke noget egentligt tema der forener de pågældende ord.

Men coronakrisen har ført til en sproglig eksplosion i brugen af bestemte ord, så vores sammenligning af februar med marts i år (2020) ser helt anderledes ud end eksemplet ovenfor (oktober til november 2019), og det viser sig at de direkte og indirekte samler sig om temaet corona. Der er mange nye ord (dog udelukkende sammensætninger med *corona-*), mange ord som er gået fra sjældne til hyppige meget pludseligt, fx *samfundssind*, og topscorerne er blevet særdeles hyppige på kort tid. Fx er *nødpasning* gået fra 0 til over 4000 forekomster.

Af egentligt nye ord finder vi på vores liste over forskellene mellem februar og marts 2020 utrolig mange sammensætninger med *corona*: *coronahotline*, *coronaklemt*, *coronakrise*, *coronapandemi*, *coronarelateret*, *coronatest*, *coronatid*, *coronatiltag*, *coronaudvikling*, m.fl., og selvfølgelig også ordet *corona* i sig selv. Det var i øvrigt kun stavemåderne med *c-* som blev meget hyppige – formerne med *k-* var ikke med på vores liste. Det er også derfor vi konsekvent har skrevet ordet med *c-* i denne artikel skønt ordet ifølge Retskrivningsordbogen ville skulle skrives med *k-*.

Mange af de ord der står højt oppe på vores

hyppighedslister, er dog ord vi også bruger i andre sammenhænge, men som for tiden i særlig grad associeres med coronakrisen: dels ord der er direkte relateret til 1) sundhedsmæssige aspekter: *engangshandsker, hjemmetest, intensivafdeling, respirator, risikogruppe, smittekæde, virusudvikling, visir* m.fl., eller 2) samfundsmæssige aspekter: *fjernundervisning, grænselukning, hamstring, hastelov, hjælpepakke, jobbank, krisepakke, lønkomensation, teststrategi, videomøde* m.fl.

Vores hyppighedslister viser også mange ord som ikke umiddelbart ser ud til at have noget med coronakrisen at gøre. Men når man undersøger sagen nærmere, viser det sig at det har de alligevel: Ord som *tennisturnering* og *ishockeyliga* dukker op i artikler som handler om aflysninger af sportsbegivenheder grundet coronakrisen. Det samme gælder navne som *Kahlenberg* (fodboldspiller) og *Glastonbury* (musikfestival) – da listen var ret kort, filtrerede vi ikke navne fra men gennemgik dem manuelt. Ordet *knækbrød* er brugt i artikler om fødevarerituationen, fx i forbindelse med beretninger om hamstring, og *færdigspille* er et ord der bruges i mange artikler om turneringer der er blevet afbrudt og netop ikke færdigspillet.

Interessant nok bliver nogle af de for tiden meget omtalte ord som *værnemiddel* og *mundbind* ikke brugt overvældende mere hyppigt i marts end i februar; dette skyldes simpelthen at de allerede brugtes temmelig hyppigt i februar. *Værnemiddel* er gået fra knap 100 til ca. 3500 forekomster, og *mundbind* er gået fra 1518 til 2437.

Nogle ord er blevet hyppigere især i bestemte bøjningsformer. Fx er *respirator* kun blevet knap 30 gange hyppigere, men flertalsformen *respiratorer* er eksploderet fra 4 til 2532 forekomster. Det samme gælder flertalsformerne *fodboldligaer* og *tennisturneringer*.

En samlet karakteristik af marts 2020 (i sammenligning med februar 2020) er altså at aviserne skrev meget om coronakrisen, og at visse nye ord som forventet dukkede op ved de systematiske udtræk vi lavede. Først og fremmest brugte vi dog allerede kendte ord til at tale om coronakrisen, og det gjorde vi i en sådan grad at disse kendte ord fuldstændig dominerede de relative hyppighedslistes for den pågældende måned.

Klimatosse, flyskam og overturisme

Om klimaord på nyordslisterne i Danmark, Norge og Sverige.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN (f. 1971) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

DECEMBER 2019 UDKOM

Sprognævnets nyordsliste. Ordene på nyordslisten var samlet om 4 temaer der karakteriserede året

der var gået, og blandt disse temaer var der et der omhandlede klimaet og klimaforandringer. Klimadebatten var repræsenteret af ordene klimatosse, der også blev kåret til årets ord i radioprogrammet Klog på Sprog på P1, flyskam og overturisme.

Også de øvrige nordiske sprognævn og sprogråd udfærdigede nyordslister i 2019, og på disse nyordslister var der ligeledes fokus på klimaet. Jeg vil i denne artikel beskrive nogle af de klimaord der optræder i de nordiske sprognævns og sprogråds nyordslister i 2019 for derved at illustrere hvordan klimaforandringer – der af FN er blevet kaldt ”vor tids definerende udfordring” (Politiken 7.1.2020) – sætter deres præg på vores sprog.

KLIMATOSSE

Det første ord der behandles her, er altså det der endte med at blive årets ord i 2019, nemlig *klimatosse*. *Klimatosse* er faktisk ikke – som de fleste nok tror – dannet af Pia Kjærsgaard i forbindelse med valget til Europa-Parlamentet 26.5.2019.

Det ældste belæg jeg har kunnet finde, stammer fra Berlingske Tidende 24.9.2005 og lyder: ”Hvis dette kan få klimatosserne i USA til at indse, at vi står med et problem, vil der dog komme noget godt ud af denne ganske forfærdelige situation”. *Klimatosse* bruges her tilsyneladende om personer der ikke bekymrer sig nok om klimaet, mens Pia Kjærsgaard brugte ordet i en lidt anden

betydning på valgaftenen i 2019. Hun mente at det var klimatosserne – altså dem der bekymrer sig for meget om klimaet – som var årsagen til Dansk Folkepartis valgnederlag.

Imidlertid er klimaet og klimaforandringerne noget der bekymrer rigtig mange mennesker, og i dag bliver *klimatosse* faktisk ganske ofte brugt i en positiv betydning, altså om en person der går op i at påvirke klimaet så lidt som muligt.

Dette hænger bl.a. sammen med at man ved at bruge *klimatosse* i en positiv betydning også kan markere at man tager afstand fra Pia Kjærsgaard og Dansk Folkeparti: ”2019 blev året, hvor det i den grad blev stuerent at være klimatosse” (Horsens Folkeblad 8.1.2020). Sådan sagde den socialdemokratiske borgmester Kasper Glyngø fra Hedensted Kommune i sin nytårstale til det lokale erhvervsliv med en reference til Poul Nyrup Rasmussens ord om at Dansk Folkeparti aldrig bliver stuerene.

Selvom *klimatosse* ikke findes på de øvrige sprognævns og sprogråds nyordslister, vidner også deres lister om en stigende interesse – og bekymring – for klimaet.

I Norge var det således *klimabrøl*, dvs. ’offentligt opråb til myndighederne om at der skal gøres noget aktivt ved klimaforandringerne’, der blev kåret til årets ord. Og på den svenske nyordsliste finder man ord som *Gretaeffekten*, altså ’den påvirkning i retning af en mere klimavenlig adfærd som klimaaktivisten Greta Thunberg har inspireret til’, og *klimatnödläge*, dvs. ’tilstand der kræver omgående foranstaltninger for at modvirke klimaforandringer’. Derudover finder man bl.a. ordet *klimastrejke*, altså ’protestaktion som skal skabe

opmærksomhed om behovet for klimafremmende tiltag’, på den svenske nyordsliste.

Klimastrejke kendes også i Danmark, i Norge (*klimastreik*), i Finland (*ilmastolakko*) og i engelsk (*climate strike*), hvor det er blevet kåret til **årets ord af Collins Dictionaries**.

FLYSKAM OG ANDRE ORD PÅ -SKAM

Også *flyskam* er et ord der har forbindelse til klimadebatten. Det er en oversættelse af det svenske *flygskam*, og det betegner ’den skam som man set i lyset af klimaforandringer kan have over at flyve (for meget)’. *Flyskam* fandtes på den svenske nyordsliste fra 2018, og også i dansk er det ældste eksempel fra 2018.

Det er ifølge den svenske nyordsforsker Ola Karlsson et ord der har spredt sig til mange sprog, fx engelsk *flight shame*, tysk *Flugscham*, hollandsk (eller nederlandsk) *vliegschaamte*, islandsk *flugviskubit* og spansk *vergüenza de volar* (**Ola Karlssons ”nyordskrönika”, dvs. sammenfatning af den svenske nyordsliste**).

Også i finsk kender man ordet *flyskam* (i formen *lentohäpeä*).

Flyskam har i svensk ført til andre nydannelser som *smygflyga*, altså ’det at man flyver i smug uden at fortælle om det pga. flyskam’, og *tågskryta*, ’det at man praler (skryder) med at man tager toget i stedet for flyet’. Det sidste ord findes også i dansk, nemlig i formen *togpral*.

Efterleddet *-skam* er i dag et meget produktivt andetled i såvel dansk som i norsk og svensk. Det findes bl.a. i ord som *kødskam* (svensk *köttskam* og norsk *kjøttskam*), dvs. ’skam over at spise kød’, og *plastskam* (svensk *plastskam*), dvs. ’skam over »

» at bruge plast', og *tøjskam* (svensk *klädskam*), altså 'skam over at have for meget tøj' eller 'skam over at have tøj der er produceret under klimabelastende vilkår'. I dansk har vi desuden også et ord som *bilskam* altså 'skam over at køre i bil', mens man i Sverige fx har *flerbarnsskam*, dvs. 'skam over at have flere (klimabelastende) børn'.

VIDSTE DU ...

... at musvittens meget varierede sang har givet den følgende lokale tilnavne: *savfileren*, *skovfileren*, *fili-savfuglen* og *smutifaksen*.

Fuglen er meget almindelig over hele landet, og den begynder at synge meget tidligt efter nytår. Den er glad for vinterfoder i form af kød og flæsk, hvilket yderligere har givet den tilnavnene *spækbyder*, *kødmejsse*, *flæsketyv*, *talgotkse*, *flæskefitte* og *tællepikker*. (Fra V.J. Brøndegaard *Folk og Fauna*, bind 2, 1985).

OVERTURISME

Også *overturisme* var at finde på Sprognævnets nyordsliste i 2019, selvom der faktisk ikke er tale om noget særligt nyt ord. Ordet dateres således til 1992 i Sprognævnets samlinger, men når det alligevel findes på nyordslisten, hænger det sammen med at ordet er blevet mere udbredt i de senere år. Det er sket i takt med den stigende turisme som dels påvirker klimaet i negativ retning, dels ofte medfører en voksende irritation over antallet af turister i vores egen by og på populære rejsedestinationer. *Overturisme* findes også på den norske nyordsliste i 2019, og det peger på at der er tale om et fænomen som for alvor er kommet på dagsordenen sidste år.

KLIMABEKYMRINGEN I SPROGET

En sammenligning af de svenske, norske og danske nyordslister viser ikke overraskende at vi i Skandinavien har været optaget af klimadebatten i 2019. I Danmark såvel som i Norge er klimaord (hhv. *klimatosse* og *klimabrøl*) blevet kåret som årets ord, og i Sverige konstaterer **Ola Karlsson i sin "nyordskrönika"** at klimaet og miljøet har præget den årlige nyordsliste.

Også i andre lande ser man lignende tendenser; fx har Oxford Languages i England kåret *climate emergency* (der betyder noget i retning af 'klimanødsituation') til **årets ord**.

I kølvandet på klimadebatten følger som nævnt en række ord der ender på *-skam*, fx *flyskam* (der har bredt sig til mange lande i Europa), *kødskam* og *plastskam*, der alle angiver den personlige skam over at flyve for meget, spise for meget kød og bruge for meget plastik.

Personligt mindes jeg ikke at de årlige nyordslister, som er blevet lavet af de enkelte sprognævn og sprogråd i Skandinavien, tidligere har været så relativt ens. Til trods for at der ikke har været noget egentligt samarbejde om udformningen af nyordslisterne, indeholder alle listerne klimaord (og til dels de samme klimaord), og det viser hvor meget klimaet optager os i disse år.

FIND VORES NORDISKE KOLLEGER NYORDSLISTER

[Den svenske nyordsliste 2019.](#)

[Den norske nyordsliste 2019.](#)

Hilsner i e-mails – sluthilsner

Hvornår bruger man *venlig hilsen* i en e-mail, og hvornår bruger man *kærlig hilsen*? Stiller man dette spørgsmål til en stor gruppe mennesker, får man forskellige svar. I denne artikel, som er den anden i en serie om hilsner i e-mails, fokuserer vi på sluthilsner. **Den første artikel kan læses i Nyt fra Sprognævnet 2020/1.**

TINA THODE HOUGAARD (f. 1970) er lektor ved Nordiske Studier, Aarhus Universitet.

EVA SKAFTE JENSEN (f. 1966) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

MARIANNE RATHJE (f. 1973) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

MODSÆTNING TIL STARHILSNERNER er udvalget af forskellige måder at slutte sin mail på meget større. Vi har derfor spurgt om brugen af følgende sluthilsner: med venlig hilsen, mvh., venlig hilsen, vh., kærlig hilsen, kh., de bedste hilsner, bedste hilsner, mange hilsner og hilsen.

Den store variation hænger blandt andet sammen med det tilsyneladende ret banale at de fleste sluthilsner både kan skrives i ental og flertal, fx *venlig hilsen* og *venlige hilsner*, og at mange hilsner kan skrives i såvel en forkortet som en uforkortet version, fx *de bedste hilsner* og *dbh*. Disse forskelle er ikke uvæsentlige. Flere af respondenterne skriver nemlig i deres kommentarer til spørgsmålene at de foretrækker flertalsformen frem for entalsformen fordi flertalsformen virker mere uformel og imødekommende. Nogle giver endog en udførlig forklaring på forskellen:

Jeg bruger sjældent "Med venlig hilsen", men snarere "Venlige hilsener". "Med venlig hilsen" bruger jeg hvis det er en helt neutral kommunikation (fx til mit elselskab, min vicevært, el.lign.). "Venlige hilsener" bruger jeg i situationer hvor jeg kommunikerer med folk jeg også har/skal have en fysisk kontakt med. Som regel.

Forskellene på brugen af de uforkortede og forkortede sluthilsner bliver uddybet i tredje artikel i denne serie om hilsner i e-mails, men vi kan allerede nu afsløre at forkortelser generelt er mindre accepteret end de fuldt udskrevne sluthilsner. En

af grundene kan være at det opfattes som mere høfligt at tage sig tid til at skrive hilsnerne helt ud.

MODTAGEREN ER AFGØRENDE

Selvom der er en stor variationsbredde og mange forskellige begrundelser for brugen af de forskellige sluthilsner, viser materialet også klare tendenser når det gælder valget mellem forskellige uforkortede sluthilsner. Her vil vi fokusere på betydningen af at man orienterer sig mod sin modtager og skelner mellem private og ikke-private modtagere. Vi vil også se på om forskellene hænger sammen med respondentens alder, eller hvorvidt denne har angivet at være mand eller kvinde. Alle resultater rapporteret i denne artikel er statistisk signifikante.

Et gennemgående tema i mange af respondenternes kommentarer er at det er meget afgørende hvem modtageren af ens mail er, dvs. hvor godt man kender den anden i forvejen, hvilken relation man har til vedkommende, og om det er en privat eller en professionel kontekst.

Formalitet, smag og humør nævnes også som faktorer der spiller ind på valget af sluthilsner, ligesom nogle også kommer ind på sympati (eller det modsatte), stil og høflighed. Der er således mange forhold der skal tages hensyn til når en e-mail afsluttes, og det kan være en af forklaringerne på forskellen mellem to tilsyneladende ens hilsner, nemlig *med venlig hilsen* og *venlig hilsen*.

Her svarede flere at de oftere anvender hilsenen med tilføjelsen *med* end uden, og mange gav en begrundelse der minder om følgende:

FAKTABOKS

I efteråret 2018 gennemførte forskere fra Aarhus Universitet, Syddansk Universitet og Dansk Sprognævn en spørgeskemaundersøgelse om hilsner i e-mails.

Forskerne var Tina Thode Hougaard (Aarhus Universitet), Marianne Rathje (på tidspunktet for undersøgelsen ansat ved Syddansk Universitet, siden ansat ved Dansk Sprognævn) og Eva Skafte Jensen (Dansk Sprognævn).

Selve spørgeskemaet blev oprettet ved hjælp af et online værktøj kaldet SurveyMonkey. Spørgeskemaet var tilgængeligt for besvarelser i perioden 25. september – 2. oktober 2018. Der blev gjort opmærksom på undersøgelsen på forskellig vis, dels via opslag og links på Dansk Sprognævns Facebookprofil og LinkedInprofil, dels ved hjælp af opfordringer sendt ud til undervisere ved videregående uddannelsesinstitutioner. I løbet af den tilgængelige periode indløb 1311 besvarelser.

Se mere om udarbejdelsen af spørgeskemaet, om besvarelser og repræsentativitet.

Skrevet fuldt ud – med alle tre ord – er dette den bedste og mest generelt anvendelige hilsenformular – men aldrig til en nær relation, hvor den er på grænsen til at være 'kold'.

I citatet ser vi at der lægges meget vægt på hvem modtageren er. Ikke overraskende viser respondenternes tilkendegivelser at der er stor forskel på hvordan man skriver til henholdsvis de offentlige myndigheder og en nær ældre slægtning.

I forhold til alle de andre typer af sluthilsner er både *med venlig hilsen* og *venlig hilsen* de absolut foretrukne sluthilsener når der skrives til de offentlige myndigheder. I den anden ende af dette spektrum står det klart at når man skriver til en nær ældre slægtning, fx sin bedstemor, er disse to hilsentyper til gengæld de mindst foretrukne. En mulig tolkning er at (*med*) *venlig hilsen* opleves som formel og professionel og ikke egner sig til nære relationer. Til de nære relationer foretrækkes *kærlig hilsen*.

SJÆLDNE HILSNER

Både når de bliver spurgt om de bruger henholdsvis (*de*) *bedste hilsner* og den helt korte *hilsen*, er der en overvægt af respondenter der svarer nej.

Selv om det i noget omfang er i orden at skrive *de bedste hilsner* når modtageren er kollega eller samarbejdspartner (her svarer 25 % ja til at bruge hilsentypen), er det den af de uforkortede hilsener der afvises klarest – og særligt når modtageren er de offentlige myndigheder (her svarer 90 % at de ikke bruger *de bedste hilsner*).

Begrundelserne for den generelle afstandtagen er at hilsenen er utidssvarende eller udansk:

Virker lettere gammeldags og højtideligt

Virker som en fordanskning af "Best regards" – engelsklefling!

Den afslutning vil jeg typisk bruge, hvis indholdet er af mere trist karakter. En venlig tanke til en fyrret eller syg kollega eller lignende.

En del af respondenterne tager kraftigt afstand fra (*de*) *bedste hilsner* alene fordi denne hilsen efter deres mening er en anglicisme. Til gengæld er det gammeldags præg måske netop det der gør at denne hilsen samtidig beskrives som særlig velegnet i svære eller højtidelige situationer hvor der er behov for at lægge afstand til det hverdagsagtige. I stil med forskellen på om man tilføjer et *med* til *venlig hilsen* eller ej, tillægges det også her stor betydning om man skriver *de bedste hilsner* eller blot *bedste hilsner*.

De bedste hilsner foretrækkes klart frem for den kortere udgave:

Der skal "de" foran. Ellers er det lidt nødtørftigt.

Jeg ville aldrig skrive "bedste hilsner" uden artiklen "de" foran. Det bliver for engelskklingende uden artiklen.

Sluthilsnen *hilsen* afvises også i noget omfang, men klarest når det kommer til nære relationer, dvs. venner og nære ældre slægtninge, og klarest af personer der ikke er helt unge.

Mange af disse beskriver *hilsen* som decideret ikke-venlig:

Kun hvis jeg er virkelig, virkelig sur.

Jeg kan kun forestille mig at bruge det hvis der er et konfliktniveau, der ville gøre "venlig hilsen" irrelevant eller hyklerisk.

Men der er også nogle af respondenterne der ser *hilsen* som mere neutral:

Er en hurtig hilsen – typisk i hurtige mails med en uformel tone

Jeg bruger for det meste "Hilsen" som en neutral standard til alle der ikke er venner. Indimellem optoner jeg høflighedsniveauet eller spejler modtagerens egen hilsen til mig.

KØNSFORSKELLE

Som det ses i figur 1, er *kærlig hilsen* og *kh.* signifikant mere foretrukket af kvinderne end af mændene. Begge køn er ganske vist enige om at hvis valget står mellem de to hilsner, egner den fuldt udskrevne version, *kærlig hilsen*, sig bedst når modtageren er en nær ældre slægtning. 74 % af mændene og 81 % af kvinderne svarer nemlig at de bruger *kærlig hilsen*, mens tallene er noget lavere for *kh.*: 36 % af mændene og 47 % af kvinderne.

Når det gælder venner som modtagere, er *kærlig hilsen* stadig foretrukket frem for *kh.*, og kvinderne er stadig mere tilbøjelige end mændene

til at bruge begge typer hilsner. 53 % af mændene svarer ja til at skrive *kærlig hilsen*, mens det samme gælder for 70 % af kvinderne, og når det drejer sig om *kh.*, er billedet følgende: 37 % mænd og 61 % kvinder.

Men kvinderne vil faktisk hellere skrive *kh.* til vennerne (61 %) end til deres nære ældre slægtninge (47 %), mens mændene tilsyneladende ikke laver en tilsvarende skelnen mellem venner (37 %) og nære ældre slægtninge (36 %).

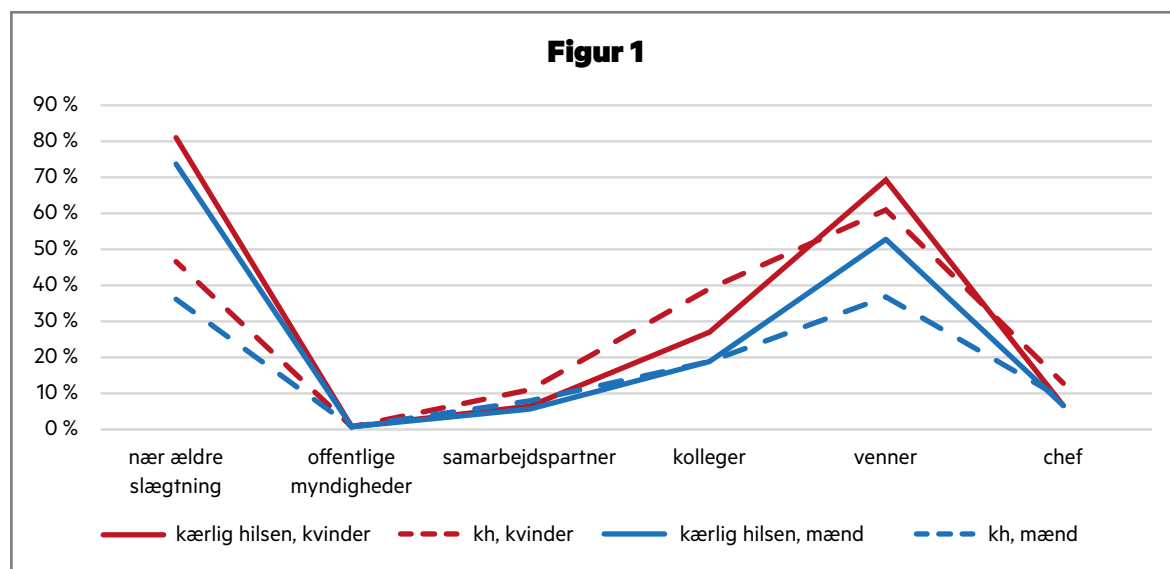
Faktisk er kvinderne så begejstrede for at skrive *kh.* at de foretrækker den frem for *kærlig hilsen* når de skriver til kollegerne (dvs. 39 % over for 27 %), mens mændene slet ikke skelner mellem de to hilsentyper i den kollegiale relation.

Procenttallene, der viser at kvinderne synes bedre om intime hilsner, understøttes af nogle af deres kommentarer:

Eller "Knus" eller "Kram" til gode venner/familie.

Hvis jeg kender folk, skriver jeg oftest "knus" eller "kys".

Kvinderne er generelt også mere positivt stemt

» end mændene overfor at bruge *mange hilsner*. Særligt når det kommer til samarbejdspartner og kolleger, er mændenes forbehold overfor *mange hilsner* meget udtalt. Her svarer kun 17 % af mændene at de bruger hilsenen, mens det samme gør sig gældende for 32 % af kvinderne.

Måske hænger det sammen med at *mange hilsner* opfattes som en af de mindre formelle hilsetyper og derfor ifølge kvinderne bedre egner sig til den type professionel relation der gerne må være mere fri og uformel, jf. følgende citater:

Lidt "varmere" end venlig hilsen.

Bruger Mange hilsner som en neutral hilsen med let begejstring.

GRÆNSER FOR DEN KÆRLIGE HILSEN

Selv om mænd og kvinder ikke foretrækker den uforkortede *kærlig hilsen* lige meget, er der stor enighed om hvor denne hilsen dur og ikke dur. Samlet set svarer 99 % klart nej til at skrive *kærlig hilsen* til offentlige myndigheder, og 87 % svarer nej både i forhold til deres chef og samarbejdspartnerne.

Flere konkretiserer i deres kommentarer restriktionerne for anvendelsen af *kærlig hilsen*:

Jeg skriver snarere Kærlig hilsen til kvinder end til mænd [kvinde, 40-49 år]

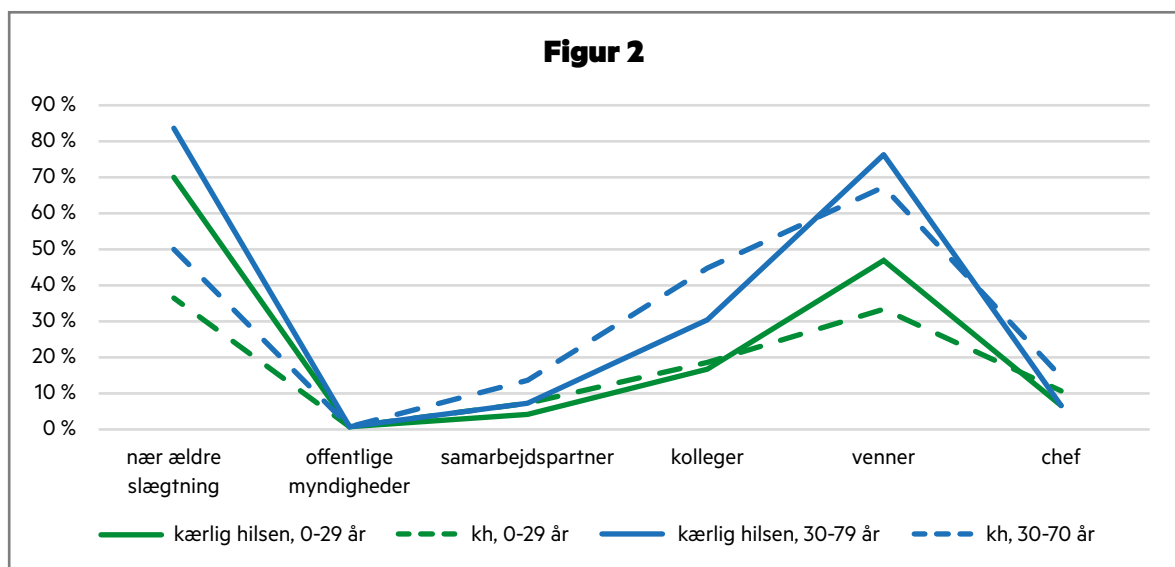
Kun til kæresten og børnene [mand, 60-69 år]

Denne hilsen hører altså til blandt de nære relationer og er den mest accepterede hilsen til nære slægtninge. Men de unge under 30 er ikke nær så begejstrede for hverken *kærlig hilsen* eller *kh*, som dem over 30. Det kommer tydeligst til udtryk når modtagerne er nære ældre slægtninge, venner eller kolleger som det ses på figur 2.

De unges begrundelser for at undgå *kærlig hilsen* og *kh*, handler om at hilsetyperne virker gammeldags og for personlige:

Bruger det meget sjældent – synes det kan tolkes alt for intimt. Lader til at være stor forskel på hvordan folk læser det.

'Kærlig hilsen' er for dem, jeg kender godt, men det er også lidt gammeldags. Derfor skriver jeg

det ikke til mine venner, men ældre familie-medlemmer kunne jeg godt finde på at skrive det til. Det eller 'Kærligst'.

"Kh." er mindre kærligt end "kærlig hilsen", og derfor bruger jeg det som et mellemed mellem "mange hilsner" og "knus". Så hvis det er en nær kollega, kan jeg godt skrive "kh.", hvis indholdet i mailen er personligt. Det sker ikke så hyppigt.

Som det ses i figur 2, er der størst forskel på anvendelsen af *kh.* til venner, for mens 67 % af respondenterne over 30 bruger denne hilsen, gør det samme sig kun gældende for 33 % af de unge:

Til venner vil et 'kh.' blive opfattet komisk. Så bruger det nærmere som joke...!

De unge under 30 foretrækker i øvrigt sluthilsnerne *hilsen*, *(med) venlig hilsen* og *mvh.*

ANBEFALINGER

Mens der ingen forskelle mellem kønnene kunne spores i starthilsnerne, er der kønsforskelle når det gælder sluthilsnerne *kærlig hilsen*, *kh.* og *mange hilsner*.

Respondenternes svar tyder på at sluthilsnerne *(med) venlig hilsen* og *mange hilsner* kan bruges til næsten alt, men det viser sig at *hilsen* og *kærlig hilsen* er mere risikable at bruge. Det overordnede billede er dog at der fokuseres meget på hvem man skriver til, og i hvilken kontekst.

Generelt er der både større variation og større meningsforskel i brugen af sluthilsner end start-hilsner. I kommentarerne gjorde respondenterne os opmærksom på at de brugte mange flere typer end dem vi havde spurgt til.

En skrev således:

Til mine nærmeste kollegaer slutter jeg med "– Mit navn" eller ingenting.

Derudover har respondenterne givet følgende eksempler på anvendte sluthilsner: *knus*, *kys og kram*, *kys, kram, klem*, *hej hej*, *venlige hilsener*, *de kærligste hilsener*, *mange kærlige hilsener*, *med kærlig hilsen*, *venligst*, *kærligst*, *alt det bedste*, *m.v.h.*, *k.h.*, *mh.*, *dbh.*, *bh.*, *kammeratlig hilsen*, *varme spejderhilsner*, *mange gode hilsener* og *mange forvirrede hilsner*. Disse typer er dog udeladt af spørgeskemaet for ikke at gøre det for omstændeligt og langvarigt at besvare og fordi vi vurderede at disse sluthilsner enten er relativt sjældne eller til en vis grad bruges overlappende med de valgte typer, som fx flertalsformen *venlige hilsener*.

På denne baggrund vil vi give disse afsluttende anbefalinger:

- Brug kun *kærlig hilsen* og *kh.* til nogen du kender godt og har en nær eller direkte kærlig relation til – dette gælder særligt hvis modtageren er under 30 år og mand, men vær generelt varsom med at skrive *kh.* til nogen der er yngre end 30 år da der er en risiko for at de vil opfatte det lidt komisk eller som direkte ironi.
- Brug flertalsformen af afslutningshilsnerne hvis du vil undgå at virke formel, dvs. *de bedste hilsner*, *venlige hilsner* og *mange hilsner*.

Læs mere om forkortede og uforkortede sluthilsner i næste nummer af Nyt fra Sprognet.

Covid-19

Skrives *covid-19* med store eller små bogstaver?

Covid-19 er den sygdom man får af coronavirus (som også kan staves koronavirus). Sygdomsbetegnelsen *covid-19* er dannet af Verdenssundhedsorganisationen WHO, og der er tale om en forkortelse af *co(rona)+vi(rus)+d(isease)*. *Co-vid-19* brød som bekendt ud i Wuhanprovinsen i Kina i 2019, og dette angives med *-19*. Forkortelsen kan skrives med både store og små bogstaver (altså *covid-19* eller *COVID-19*), jf. Retskrivningsordbogens § 14.3.

MHA

Epicenter

Den Danske Ordbog definerer *epicenter* således: 'punkt på jordoverfladen der ligger lodret over et jordskælvs centrum'. Ordbogen kender altså ikke til at ordet bruges i forbindelse med epidemier. Hvornår er man begyndt at tale om en epidemis epicenter? Og hvordan kan et epicenter flytte sig undervejs, fra Kina over Europa til USA? Kan der være mere end ét epicenter?

Den Danske Ordbog definerer ganske rigtigt ordet *epicenter* sådan som det bruges i seismologi. Den samme definition finder man i **Den store danske**. Førsteleddet *epi-* kommer af en præposition der ifølge **Meyers Fremmedordbog** betyder 'på, i, ved, til, imod, over, efter'. Det er betydningen *på* der indgår i definitionerne i *Den Danske Ordbog* og i *Den store danske*.

Det er dog ikke usædvanligt at møde ordet i forbindelse med epidemier; denne brug er kendt siden 1995 og kan illustreres ved følgende citat:

"Europa er af Verdenssundhedsorganisationen (WHO) nu blevet erklæret som udbruddets nuværende epicenter." (Jyllands-Posten 28.3.2020).

For at forstå hvordan ordet *epicenter* kan komme til at blive brugt om epidemier, og hvordan et epicenter kan flytte sig fra et sted til et andet, kan det være nyttigt at sætte sig i menneskers sted og følge ordet og dets betydning(er) en række skridt.

Lad os begynde med den menneskelige oplevelse af forholdet mellem et epicenter og jordskælvets eget center (hypocentret): For et menneske vil det formodentlig være epicentret, dvs. de rystelser der findes ved jordoverfladen,

der opleves som de vigtigste. Selve jordskælvets centrum ligger længere nede.

For et menneske kan ordet *epicenter* altså blive associeret med det vigtigste ved et jordskælv, det centrale. Dette er vigtigt både for at forstå hvordan ordet kan blive brugt i forbindelse med epidemier, og hvordan et epidemisk epicenter kan 'flytte sig'.

Første skridt består i at et ord fra ét fagområde (seismologi) metaforisk bliver brugt ved et andet fagområde (epidemiologi). Metaforisk brug af fagtermer er ikke usædvanligt, og det er slet ikke underligt at bruge et begreb fra én type situation fx jordskælv og epidemi, som for almindelige mennesker ofte opleves som katastrofal, til en anden type meget alvorlig situation.

Andet skridt består i at ordet *epicenter* associeres med det sted hvor følgerne af katastrofen er værst – ved et jordskælv er det der hvor der er mest ødelæggelse og flest døde; ved en epidemi kan det være det sted som har flest syge og døde, og derved har ordet *epicenter* fået en ny selvstændig betydning som netop dette: stedet med flest syge og døde som følge af epidemien.

I tredje skridt kan denne sidstnævnte betydning af ordet være løsrevet ikke kun fra hvad der har med seismologi at gøre, men også fra den stedbundne del af betydningen der med udgangspunkt i den seismologiske brug var knyttet til kun ét sted – nemlig der hvor jordskælvet skete, eller epidemien brød ud.

Har man en betydning af ordet *epicenter* der først og fremmest betoner elementet med 'fleste syge og døde', er der ikke noget til hinder for at et epicenter kan flytte sig, fra Kina over Europa til USA. Der er heller ikke noget til hinder for at

betydningen kan tage endnu et skridt og blive svækket til 'et sted med mange syge og døde'. Med dén betydning er der heller ikke noget i vejen for at der kan være mere end ét epicenter på én gang.

ESJ

VIDSTE DU ...

... at vi gennem især tysk og fransk har lånt et stort antal italienske ord specielt indenfor handel? Fx blev handel såvel som bank- og pengevæsenet udviklet i middelalderen og renæssancen af italienske købmænd, og deres fagudtryk har bredt sig til en lang række europæiske sprog, herunder dansk: *A conto, brutto, diskonto, faktura, fallit, inkasso, netto, porto, prokura, rabat, risiko, saldo, valuta* er et lille udpluk af disse udtryk.

Læs mere om den sproglige indflydelse fra Italien i Ebba Hjorth (red.): *Dansk Sproghistorie* bind 2, s. 413 ff., 2018.

Janteloven

Er janteloven et særligt dansk begreb, eller findes janteloven også i andre sprog? Hvis janteloven er et særligt fænomen som man især kender i Danmark og Norden, hvordan kunne man så forklare begrebet for en udlænding?

Det korte svar på dit første spørgsmål er ja – janteloven er tilsyneladende et særligt dansk og nordisk begreb, der i Den Store Danske Encyklopædi (bd. 9, 1997) beskrives på følgende måde: ”de sociale spilleregler som Janteloven er en konkret kodificering af, kan med en antropologisk vinkel opfattes som udsprunget af en generel nordisk forsigtighed når det gælder om at fremhæve sin egen eller prise andres lykke”.

Navnet *Jante* stammer fra den dansk-norske forfatter Aksel Sandemoses roman ”En flyktning krysser sitt spor” (1933, på dansk 1938), hvor hovedpersonen vokser op med ti bud for livsholdning og levevis som småbysamfundet i den lille jyske by *Jante* tvinger den enkelte til at underkaste sig.

For at undersøge om *janteloven* som fænomen findes i andre sprog, kan man lede efter oversættelser af *janteloven* i ordbøger.

Ifølge Vinterberg og Bodelsen: Dansk-Engelsk Ordbog, 11. udg., 2007, svarer *janteloven* til ”the who-do-you-think-you-are-attitude?”, dvs. ’hvem tror du at du er-attituden’.

Ifølge Blinkenberg og Høybye: Dansk-Fransk Ordbog, 4. udg., 1991, er *janteloven* (omtrent): ”règle qui prescrit: Ne te crois pas quelqu’un!”, dvs. ’den regel der siger: Tro ikke du er noget’.

Ifølge Bork: Dansk-Tysk Ordbog, 10. udg., 1996, kan *janteloven* gengives som ”das keiner darf den anderen überragen Prinzip”, som kan oversættes til

’ingen må overgå de andre-princippet’.

Der er altså intet der tyder på at nogen af disse sprog skulle have overtaget det danske jantelovsbegreb direkte. Dog findes der ordsprog og sætninger i andre sprog som lægger sig meget tæt op ad den danske *jantelov*. I 1994 fik vi en forespørgsel om en japansk talemådes forbindelse til *janteloven*. Den lyder i engelsk version: ”The nail that sticks up will be hammered down”. Vi svarede at janteloven har samme betydning som den japanske talemåde, men er udtrykt med helt andre ord.

Fordi der ikke findes en direkte oversættelse af *janteloven* til andre sprog, kan man blive udfordret når man skal beskrive fænomenet for en udlænding. Hvis man skal forklare *janteloven* og dens betydning for nordisk kultur, kan man støtte sig til Den Danske Ordbogs definition: ’sæt af leveregler i et (mindre) samfund som foreskriver ydmyghed og tilbageholdenhed, især hvis man har bedre evner, mere succes, flere penge el.lign. end flertallet’ (ordnet.dk/ddo).

Hvis man ønsker ét enkelt forklaringsbegreb, kunne et bud være *nivelleringskodeksen*. *Nivellering* kan ifølge Den Danske Ordbog bruges i overført betydning til at beskrive en ’udligning af forskelle; det at bringe på samme (lave) niveau’ (ordnet.dk/ddo). *Nivellering* kan altså bruges til at beskrive et af *jantelovens* mest grundlæggende principper: Du skal ikke tro at du er mere end os.

Til sidst vil vi bemærke at *janteloven* ifølge Retskrivningsordbogen (4. udg. 2012) skal skrives med lille, både i bestemt og ubestemt form. I Retskrivningsreglernes § 12.10.b står der således: ”Fast indarbejdede sammensætninger uden tydelig forbindelse til det (oprindelige) proprium der indgår i dem, skrives altid med lille begyndelsesbogstav.”

På denne måde minder ordet *jantelov* om sammensatte ord som fx *amagermad* og *waleskringle*.

JNic

Dansk Sprognævn

- Ansvarshavende redaktør: Thomas Hestbæk Andersen
- Redaktion: Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller, Ida Elisabeth Mørch, Michael Nguyen og Marianne Rathje
- ISSN: 2446-3124
- Layout: Pernille Kleinert
- DTP: Jannerup A/S

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

ASH	Anna Sofie Hartling
ESJ	Eva Skafte Jensen
IEM	Ida Elisabeth Mørch
JNic	Johanne Niclasen Jensen
JS	Jørgen Schack
KLD	Kirsten Lindø Dolberg-Møller
MHA	Margrethe Heidemann Andersen
MR	Marianne Rathje
MN	Michael Nguyen
PJH	Peter Juel Henriksen
THA	Thomas Hestbæk Andersen
TW	Thomas Widmann

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Tidsskriftet udkommer 3 gange om året og er gratis. **Tilmelding sker på Sprognævnets hjemmeside.** Så får du en e-mail 3 gange om året, dvs. hver gang bladet udkommer.

Følg også Dansk Sprognævn på nettet, på LinkedIn og på Facebook:

- Hjemmesiden: dsn.dk
- LinkedIn: [Dansk Sprognævn](#)
- Facebook: [Dansk Sprognævn](#)

Dansk
Sprognævn

Adelgade 119 B

5400 Bogense